

บทความวิจัย

การสร้างสันติวัฒนธรรมภายใต้หลักยุทธธรรมชุมชนระหว่างประชาชนกับตำรวจ: กรณีศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง ตำบลพิมาน อำเภอเมืองสตูล และตำบลเขาขาว อำเภอลงู จังหวัดสตูล

นิยม กาเซ็ง*

บุษบง ชัยเจริญวัฒนะ**

ศรีสมภาพ จิตรกริมย์ศรี***

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษารูปแบบลักษณะความขัดแย้งที่เกิดขึ้นที่เกี่ยวข้องกับกิจการตำรวจ 2. เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างสันติวัฒนธรรมของชุมชนภายใต้หลักการยุทธธรรมชุมชนในกิจการตำรวจ 3. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของแนวทางการสร้างสันติวัฒนธรรมภายใต้หลักการยุทธธรรมชุมชนในกิจการตำรวจระหว่างชุมชนในตำบลพิมาน อำเภอเมืองสตูล จังหวัดสตูล และตำบลเขาขาว อำเภอลงู จังหวัดสตูล ขอบเขตของการศึกษา คือ (1) บทบาทของข้าราชการตำรวจและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการความขัดแย้งในกิจการของตำรวจ 6 ด้าน ได้แก่ ด้านการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม ด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยและรักษาความปลอดภัยของประชาชน ด้านการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด ด้านการจราจร ด้านการดูแลสาธารณสมบัติ และด้านการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในท้องถิ่น (2) การนำหลักการยุทธธรรมชุมชนมาใช้ในการจัดการความขัดแย้งและปัญหาข้อพิพาทในกิจการตำรวจและสร้างสันติวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชน และ (3) เปรียบเทียบความเหมือนหรือแตกต่างระหว่างแนวทางการสร้างสันติวัฒนธรรมโดยนำเอาหลักการยุทธธรรมชุมชนมาใช้ในการกิจการตำรวจของตำบลพิมาน อำเภอเมืองสตูล และตำบลเขาขาว อำเภอลงู จังหวัดสตูล

การคัดเลือกพื้นที่ที่ใช้เกณฑ์การพิจารณาพื้นที่จากความแตกต่างแบบสุดขั้ว กล่าวคือ พื้นที่ที่มีความแตกต่างในทุกระดับในด้านที่นำมาเลือกทำการวิจัย โดยเลือกศึกษาพื้นที่ 2 แห่ง คือ ตำบลพิมาน อำเภอเมืองสตูล และตำบลเขาขาว อำเภอลงู จังหวัดสตูล และได้ทำการศึกษาจากเอกสารราชการที่ยังบังคับใช้ได้ระหว่างการศึกาและกรณีศึกษาทางคดีอาญาตามสถิติคดีอาญาตั้งแต่ 1 มกราคม พ.ศ.2550 ถึง 31 ธันวาคม พ.ศ.2554 เป็นระยะเวลา 5 ปี โดยดำเนินการวิจัยโดยใช้ระยะเวลา 1 ปี ตั้งแต่ พฤศจิกายน พ.ศ.2554 ถึง พฤศจิกายน พ.ศ.2555 ผู้วิจัยเลือกศึกษากลุ่มตัวอย่างจากประชากรจากทั้งสองตำบลที่เป็นผู้ที่ได้รับแต่งตั้งจากทางราชการฝ่ายปกครอง ตำรวจ และหน่วยงานยุติธรรม ให้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจการตำรวจ วิธีวิจัยที่ใช้ คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดย 1. ศึกษาเอกสาร 2. สังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) 3. สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) 3. สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) 4. สนทนากลุ่ม

* มหาบัณฑิต สาขาวิชาความขัดแย้งและสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

** ผู้อำนวยการสถานวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ (CSCD) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

*** ผู้อำนวยการสถาบันสันติศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

(Focus Group Discussion) และนำข้อมูลมาสังเคราะห์ทั้ง แบบ Descriptive และแบบ Explanatory ผลการศึกษาพบว่า 1.ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในกิจการตำรวจทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจและชุมชนได้ใช้ทักษะความรู้ความสามารถในการจัดการต่อความขัดแย้งโดยนำเอาหลักการยุติธรรมมาใช้ทั้งที่รู้ตัวและไม่รู้ 2.การสร้างสันติวัฒนธรรมเกิดขึ้นจริงได้ในกิจการตำรวจโดยผ่านทางกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักและกระบวนการยุติธรรมทางเลือกภายใต้หลักการยุติธรรมชุมชน ซึ่งมีแผนงาน นโยบาย คำสั่ง ยุทธศาสตร์ หรือตัวบทกฎหมายต่าง ๆ รองรับบทบาทหน้าที่ทั้งเจ้าหน้าที่ตำรวจและชุมชน 3.เจ้าหน้าที่ตำรวจและชุมชนเองไม่ได้ทราบความหมายของการสร้างสันติวัฒนธรรมหรือเข้าใจหลักการยุติธรรมชุมชนอย่างแท้จริง ทำให้ทั้งนี้การสร้างสันติวัฒนธรรมภายใต้หลักการยุติธรรมชุมชนในกิจการตำรวจไม่เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย 4.ระหว่างตำบลพิมาน อำเภอเมืองสตูล และตำบลเขาขาว อำเภอละยูง จังหวัดสตูล ไม่มีความแตกต่างกันในแนวทางการสร้างสันติวัฒนธรรมภายใต้หลักการยุติธรรมชุมชนในกิจการตำรวจ แต่แตกต่างกันในวิธีการปฏิบัติของแต่ละชุมชนซึ่งต้องมีความยืดหยุ่นและขึ้นอยู่กับทักษะการจัดการความขัดแย้งของเจ้าหน้าที่ทั้งภาครัฐและภาคประชาชน

คำสำคัญ: การสร้างสันติวัฒนธรรม, ยุติธรรมชุมชน, กิจการตำรวจ

RESEARCH

***Peace Culture Building within Community Justice in Police Duties and Services:
A Comparative Case Study between Tambon Phiman, Amphoe Muang and
Tambon Khao Khaw, Amphoe La-ngu, Changwat Satun***

Niyom Kaseng^{*}

Bussabong Chaijaroenwatana^{**}

Srisompob Jitpiromsri^{***}

Abstract

The purposes of this research were: 1) to study about the conflict model in police affairs, 2) to reach about peace culture building within community justice in police duties, 3) to compare the differences of peace culture building within community justice in police duties between Phiman Sub-district, Muang Satun District and Khao Khaw Sub-district, La-ngu District, Satun Province. The example group of this research : This comparative case was focused on Phiman Sub-district, Muang Satun District and Khao Khaw Sub-district, La-ngu District, Satun Province and kept the view to: 1. The police role play and community participation in conflict management within police Affairs 2. How to use community justice in police Affairs during conflict situation management until available to contribute Building Peace Culture in the community 3. Compare the differences ways in Building Peace Culture between Phiman Sub-district, Muang Satun District and Khao Khaw Sub-district, La-ngu District, Satun Province The study was qualitative research, the instrument in this research were: 1. Document and Literature Research 2. Participant Observation 3. Informal Interview and Indepth Interview 4. Focus Group Discussion. Then manage all of facts and document before analysis by both of Descriptive and Explanatory Style. The study was researched by formal document analysis, case of criminal persecution since 1st January, 2007 until 31st December 2011 and field work between November 2011 until November 2012. The examples were the group of working person from both part of community and police whose has authority in police Affairs and specific on 8 persons from both of Phiman Sub-district, Muang Satun District and Khao Khaw Sub-district, La-ngu District, Satun Province and 4 persons from both of Muang Satun Police Station and Khao Khaw Police Station.

The finding was as follows: 1. Conflict situation in police Affairs always manage by community justice under the role play both of police and community skills in peaceful means. 2. Building Peace Culture could be

^{*} Master of Conflict and Peace Studies, Prince of Songkla University

^{**} Director of research conflicts and multicultural South (CSCD), Prince of Songkla University

^{***} Director of the Institute for Peace Studies. Prince of Songkla University

long term peaceful means for police to use with community justice to manage in both of mane line justice process and alternative justice process through by public framework, policies, government order, strategy and law to support the participant between police and community. 3. Police and community normally less to know and understand in how to use community justice in police Affairs on the right way of Thai law purpose. 4. The sameness from both of Phiman Sub-district, Muang Satun District and Khao Khaw Sub-district, La-ngu District, Satun Province in Building Peace Culture within community justice in police affairs was the peaceful means, but the difference was depend on the police or community role play and skills because the skills is flexible and can be changed for adapting to transcend method from conflict to peace.

Keywords: Building Peace Culture, Community Justice, Police Affairs

บทนำ

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ เป็นองค์กรรัฐองค์กรหนึ่งที่มีส่วนสำคัญในการจัดการความขัดแย้ง มีพันธกิจหลักในการรักษาความสงบ ปลอดภัย ของประชาชน และความมั่นคงของราชอาณาจักรและเป็นองค์กรรัฐที่มีบทบาทโดยตรง เรื่องนโยบายการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธี (ชิตชนก ราฮิมมุลลา 2549) มีบทบาทต่อการส่งเสริมให้มีกระบวนการสร้างสันติวัฒนธรรม กระบวนการยุติธรรมทางเลือก ภายใต้หลักความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอำนวยความสะดวกภายใต้หลักยุติธรรมชุมชนในสังคมไทย (ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติ 2550) และเป็นองค์กรที่มีการบริหารในระดับท้องถิ่น มีกลไกสำคัญในกระบวนการยุติธรรม สามารถเข้าถึงชุมชนได้ง่าย แต่องค์กรตำรวจก็ประสบปัญหาด้านการอำนวยความสะดวกเป็นอย่างมาก (พระพงษ์ มานะกิจ 2549) เห็นได้จากความไว้วางใจที่ประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้มีต่อตำรวจอยู่ในระดับที่ต่ำมาก และเป็นข้าราชการที่ประชาชนให้ความไว้วางใจน้อยกว่าข้าราชการในหน่วยงานอื่น (ศรีสมภาพ จิตรภิรมย์ศรี 2550) การปฏิบัติหน้าที่ของข้าราชการตำรวจเป็นต้นทางของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาซึ่งเป็นกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก แต่มักเกิดความขัดแย้งขึ้นในชุมชน โดยที่ประชาชนไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชน จึงมีผลต่อการดำเนินงานที่ไม่ได้ผลตรงตามความต้องการทั้งของประชาชนและเจ้าหน้าที่ (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย 2550) เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมที่ผ่านมาไม่ให้ความสำคัญกับชุมชนหรือชุมชนเข้าถึงระบบยุติธรรมได้ยาก หรือความสัมพันธ์ที่แยกกระบวนการยุติธรรมออกจากสังคม โดยสังคมมีหน้าที่สนองรับสิ่งที่กระบวนการยุติธรรมให้มาเท่านั้น ปรากฏการณ์ทางสังคมนี้ก่อให้เกิดปัญหาและผลกระทบตามมา คือ ประชาชนมีบทบาทในการรักษาความสงบปลอดภัยในสังคมน้อยลงหรือไม่มีเลย (จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย 2550) การนำหลักการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในกิจการตำรวจจึงเป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการสร้างสันติวัฒนธรรมให้เกิดขึ้นได้ในกิจการตำรวจ

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดย 1. ศึกษาเอกสาร 2. สังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) 3. สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) 3. สัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indepth Interview) 4. สนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) และนำข้อมูลมาสังเคราะห์ทั้ง แบบ Descriptive และแบบ Explanatory

สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

แนวทางการสร้างสันติวัฒนธรรมภายใต้หลักการยุติธรรมชุมชนในกิจการตำรวจสามารถนำยุทธศาสตร์การบริหารงานยุติธรรมมาใช้ในกิจการตำรวจได้โดยสามารถนำมาปรับใช้ได้ 5 ยุทธศาสตร์ ดังนี้

ยุทธศาสตร์ที่ 1 ส่งเสริมการป้องกันอาชญากรรมและลดการเกิดข้อพิพาทโดยชุมชนมีส่วนร่วมในกิจการตำรวจ

การส่งเสริมการป้องกันอาชญากรรมเป็นนโยบายความปลอดภัยของประชาชน สามารถกระทำได้โดยการ (1) ดูแลให้ประชาชนมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยมุ่งเน้นมาตรการทั้งการป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทุกประเภท (2) สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการป้องกันอาชญากรรมและสาธารณภัยในชุมชน และท้องถิ่นของตนเอง (คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร 2544) ทั้งนี้การป้องกันอาชญากรรมและสร้างความเป็นธรรมในสังคมต้องเริ่มจาก (1) การพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางอาญาให้เป็นไปตามหลักนิติธรรม (2) การส่งเสริมการเข้าถึงความยุติธรรมและการมีส่วนร่วมของประชาชนในการอำนวยความสะดวก

ยุติธรรม เช่น การพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชนและยุติธรรมจังหวัด (3) การพัฒนาและจัดให้มีกระบวนการยุติธรรมทางเลือกควบคู่กับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก (คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นายสมัคร สุนทรเวช 2551)

สำหรับตำรวจนั้นต้องมี (1) การสนับสนุนและพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส และเป็นตำรวจมืออาชีพที่มีเกียรติและศักดิ์ศรี (2) การกระจายอำนาจของตำรวจทั้งในส่วนที่ไม่ใช่ภารกิจหลักและกระจายอำนาจการบริหารไปยังส่วนภูมิภาค ร่วมกับ (3) การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนในกระบวนการยุติธรรมให้มากขึ้น ภายใต้การใช้อำนาจสมัครเพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ขั้นป้องกันอาชญากรรม การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท การตรวจสอบการใช้อำนาจและการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ภาครัฐ (4) การเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูลข่าวสารกระบวนการยุติธรรม เพื่อให้เกิดความโปร่งใส สามารถตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐได้ (5) การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการติดตาม ประเมินผลการทำงานของตำรวจ (คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ 2551)

เหล่านี้จะนำไปสู่การพัฒนากระบวนการยุติธรรมให้มีระบบการอำนวยความสะดวกยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพ โปร่งใสและเป็นธรรมต่อทุกกลุ่ม โดยส่งเสริมให้มีการนำหลักความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และหลักการระงับข้อพิพาททางเลือกมาใช้ในการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท อย่างไรก็ตามต้องมี (1) การพัฒนากฎหมายให้เหมาะสมกับภาวะเศรษฐกิจ สังคมและการคุ้มครองสิทธิส่วนบุคคล (2) การปรับระบบงานและกระบวนการให้ประชาชนได้รับความยุติธรรมและสิทธิเสรีภาพอย่างทั่วถึงและเท่าเทียม (3) การปฏิรูปกฎหมาย และองค์กรเพื่อการปฏิรูปกระบวนการยุติธรรม ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย รวมทั้งสนับสนุนการดำเนินการทางกฎหมายของหน่วยงานของรัฐในการให้ความเห็น หรือตรวจสอบการตรากฎหมายของรัฐให้เป็นไปโดยถูกต้องตามหลักนิติธรรม (คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ 2551)

การปฏิรูประบบกระบวนการยุติธรรมในกิจการตำรวจ จะต้องกระทำโดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม ปรับปรุงระบบการสืบสวนสอบสวน คุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเพื่อสร้างความเป็นธรรมในสังคม และให้ประชาชนเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยง่าย สะดวก รวดเร็ว มีประสิทธิภาพ มีการสร้างทางเลือกในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ รวมทั้งให้ชุมชนมีบทบาทในการประนีประนอมข้อพิพาท และป้องกัน เฝ้าระวังอาชญากรรม เพื่อลดปริมาณคดี ความสูญเสียจากอาชญากรรม และความขัดแย้งของสังคม (คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ 2549)

อย่างไรก็ตาม ตำรวจต้องป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมเชิงรุกโดยประชาชนมีส่วนร่วม ต้องจัดให้มีกลไกการบริหารจัดการแบบครบวงจร มีการวิเคราะห์แนวโน้มของอาชญากรรมล่วงหน้า เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนในพื้นที่และนำเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารที่ทันสมัยมาใช้ในการควบคุมอาชญากรรมให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด รวมทั้งรณรงค์ให้ประชาชนมีส่วนร่วมเป็นพลังแผ่นดินในการป้องกัน ปราบปราม และแก้ไขปัญหาอาชญากรรม โดยให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องสนับสนุนในการจัดให้มีช่องทางในการเข้าถึงและรับข้อมูลสารสนเทศซึ่งรวมถึงกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ กิจการโทรคมนาคม และกิจการวิทยุโทรคมนาคม (คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร 2554)

การพัฒนากระบวนการยุติธรรมและการปฏิรูปกฎหมายให้สอดคล้องกับการป้องกันอาชญากรรมภาครัฐ จะต้อง (1) เร่งรัดการจัดโครงสร้างกระทรวงยุติธรรมให้มีบทบาทและหน้าที่ครอบคลุมกระบวนการยุติธรรมอย่างกว้างขวางและมีประสิทธิภาพ (2) ส่งเสริมและสนับสนุนการใช้มาตรการระงับข้อพิพาทนอกเหนือจากการระงับข้อพิพาทโดยศาล เพื่อให้เป็นเครื่องมือของประชาชน ผู้บริโภค ผู้ด้อยโอกาส และผู้เสียเปรียบ ให้มีโอกาสเข้าถึงและได้ใช้ประโยชน์ในการคุ้มครองและพิทักษ์สิทธิของตนเองมากขึ้น (3) ปรับปรุงระบบและวิธีการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด

ให้มีความหลากหลาย มีประสิทธิภาพในการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด (4) ส่งเสริมให้ชุมชน ประชาชน และเครือข่ายองค์กรประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้นในกระบวนการยุติธรรม และการกำหนดนโยบายการบริหารงานยุติธรรม (คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร, 2544: 27-28)

แผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2522-2555 ได้กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างให้คนในสังคมมีความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักถึงเรื่องความยุติธรรม ความเป็นธรรม ความถูกต้องและสมานฉันท์ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รู้จักการป้องกัน ฝ่าละอองธุรีศและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด มีทักษะพื้นฐานในการยุติข้อพิพาทและความขัดแย้งต่าง ๆ โดยสันติวิธี เพื่อให้เกิดความเอื้ออาทรและความปรองดองในสังคม โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1. พัฒนาและเสริมสร้างจิตสำนึกรักความยุติธรรม ความสมานฉันท์และความปลอดภัย โดย

- สอดแทรกสาระเรื่องความยุติธรรม ความเอื้ออาทร ความสมานฉันท์และการป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ ในเนื้อหากิจกรรมการเรียนการสอนของเด็กและเยาวชนทั้งในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและอุดมศึกษา โดยเน้นให้เด็กและเยาวชนร่วมคิดและร่วมทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องด้วยตนเอง ตามความสนใจและความต้องการของแต่ละพื้นที่

- ปลุกฝังเด็กและเยาวชนให้รับรู้ในเรื่องราวที่พลเมืองที่ดี สิทธิของบุคคล และไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น อันจะนำไปสู่การเกิดข้อพิพาท รวมทั้งเสริมสร้างจิตสำนึกคุณธรรมในด้านต่าง ๆ โดยมีครอบครัว สถาบันการศึกษา และสถาบันศาสนาเป็นหลัก

- สร้างจิตสำนึกและการตระหนักถึงหลักนิติธรรมให้แก่ทุกภาคส่วนในสังคมเพื่อป้องกันการใช้อำนาจโดยมิชอบด้วยกฎหมาย และเป็นการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนให้เป็นไปโดยเสมอภาคกันตามกฎหมาย อันจะเป็นพื้นฐานที่ดีในการปกครองประเทศด้วยกฎหมาย

- เสริมสร้างการมีส่วนร่วมระหว่างสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบันการศึกษา สถาบันศาสนา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการป้องกันและแก้ไขการกระทำความผิดในเด็กและเยาวชน ตลอดจนให้มีส่วนร่วมในการบำบัด แก้ไข ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด ไม่ให้กลับไปกระทำความผิดซ้ำอีก และอยู่ในสังคมได้อย่างปกติ

- รณรงค์ประชาสัมพันธ์เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเรื่องกฎหมาย ขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมพื้นฐาน รวมทั้งการเคารพกฎหมายและสิทธิเสรีภาพต่าง ๆ แก่ประชาชนทั่วไปอย่างต่อเนื่องโดยผ่านสื่อต่าง ๆ ได้แก่ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ นิตยสารและวารสารต่าง ๆ

- สนับสนุนยกย่อง เชิดชูเกียรติและให้รางวัลแก่บุคคลที่กระทำความดี เช่น ต่อสู้เพื่อความยุติธรรม ใกล้เคียงข้อพิพาทและข้อขัดแย้ง ร่วมกันป้องกันอาชญากรรม หรือกระทำความผิดที่เป็นประโยชน์แก่สังคมและส่วนรวม เป็นต้น

2. พัฒนาการดำเนินการป้องกันในเชิงรุก

- ศึกษา รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลอาชญากรรมทั้งภาคประชาชนและหน่วยงานของรัฐ เพื่อวางแผนการดำเนินการ กำหนดรูปแบบและแนวทางปฏิบัติในการป้องกันอาชญากรรม ยาเสพติด และการกระทำผิดต่าง ๆ

- กำหนดจุดตรวจค้น จุดสกัดและมียุทธวิธีสายตรวจที่มีประสิทธิภาพต่อเนื่องและสอดคล้องกับสภาพพื้นที่ เพื่อลดช่องทางการกระทำความผิด ป้องปรามการประกอบอาชญากรรมและส่งเสริมความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินแก่ประชาชน

- สนับสนุนให้มีมาตรการการจรัญระเบียบสังคม การควบคุมและขจัดแหล่งมั่วสุม แหล่งอบายมุขต่าง ๆ ที่มีแนวโน้มยั่วให้เกิดอาชญากรรม การกระทำความผิดอย่างเป็นระบบและมีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องจริงจัง

-รณรงค์ประชาสัมพันธ์เชิงรุก เพื่อเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนและสังคม ถึงสถานการณ์ความรุนแรงและผลเสียที่เกิดขึ้น จากปัญหาอาชญากรรมในลักษณะต่าง ๆ ข้อขัดแย้งและข้อพิพาทในสังคม รวมทั้งผลดีของการป้องกัน ยุติการกระทำหรือระงับข้อพิพาท ก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

-เปิดช่องทางให้ประชาชนเข้าถึงและสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเพื่อเรียนรู้ข้อเท็จจริงและประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมที่เกี่ยวข้องกับความยุติธรรม ความเป็นธรรม ความถูกต้องสมานฉันท์ และความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รวมทั้งวิธีการป้องกัน เฝ้าระวังและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม ยาเสพติด หรือการยุติข้อพิพาท และความขัดแย้งต่าง ๆ โดยสันติวิธี

3. สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน

-จัดตั้งทีมงานลงพื้นที่เพื่อเผยแพร่ความรู้และทำความเข้าใจแก่ประชาชนและชุมชนให้ตระหนักถึงปัญหาอาชญากรรมในลักษณะต่าง ๆ ข้อขัดแย้งและข้อพิพาทในสังคมความรุนแรงและผลเสียที่เกิดขึ้น รวมทั้งผลดีของการป้องกัน การยุติการกระทำหรือระงับข้อพิพาทก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม

-นำกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนมาใช้เพื่อคัดเลือกกลุ่มผู้นำชุมชนที่มีศักยภาพในการพัฒนาชุมชนให้มีความเข้มแข็ง นำไปสู่กระบวนการร่วมคิด ร่วมทำและร่วมกันรับผิดชอบในการพัฒนาชุมชนทุกด้าน ซึ่งรวมถึงด้านการป้องกัน เฝ้าระวังและแก้ไขปัญหาอาชญากรรม หรือยุติข้อพิพาทและความขัดแย้งต่าง ๆ

-ให้คำปรึกษา แนะนำและช่วยเหลือชุมชนในการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน รวมทั้งการสนับสนุนให้มีการมอบหมายผู้นำหรือบุคคลในชุมชน ทำหน้าที่ดูแล ประสานงานภายในและกับหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้อง

-ออกกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับรองรับกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อเป็นหลักเกณฑ์การดำเนินงานและเพื่อให้เกิดความมั่นใจในการทำงาน และกำหนดให้องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นผู้สนับสนุนงบประมาณป้องกันอาชญากรรม และดำเนินโครงการภายในชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 ส่งเสริมการประណอมข้อพิพาทและกระบวนการยุติธรรมทางเลือกโดยเฉพาะการนำหลักการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในกิจการตำรวจควบคู่กับการดำเนินการในกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก

โดยจะต้องส่งเสริมให้มีส่วนร่วมของภาคประชาชนในกระบวนการยุติธรรมให้มากขึ้น โดยการนำหลักการมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและภาคประชาชนในลักษณะ “หุ้นส่วน” ภายใต้หลักการยุติธรรมชุมชนมาใช้เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในการร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ และร่วมดำเนินการในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการอำนวยความสะดวกยุติธรรม ตั้งแต่ขั้นป้องกันอาชญากรรม การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จนถึงการดูแลผู้กระทำผิดที่พ้นโทษและกลับชุมชน โดยให้มีสำนักงานยุติธรรมจังหวัดเป็นองค์กรกลางในการดำเนินงานร่วมกับภาคประชาชน ศูนย์ยุติธรรมชุมชน หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น ให้เป็นไปอย่างบูรณาการ สามารถอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยในส่วนของตัวบทกฎหมายก็ต้องมีการพัฒนากระบวนการยุติธรรมทางเลือกให้มีระบบการอำนวยความสะดวกยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลควบคู่กับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักโดยส่งเสริมให้มีการนำหลักความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ และหลักการระงับข้อพิพาททางเลือกอื่นมาใช้ในการไกล่เกลี่ยและประนีประนอมข้อพิพาททั้งระบบ ทั้งการดำเนินการในชุมชนโดยยังมิเข้าสู่ระบบยุติธรรมในชั้นตำรวจ อัยการ และศาล โดยผลักดันให้มีกฎหมายกลางที่สามารถจัดระบบและรองรับการดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพ บูรณาการและสามารถคุ้มครองสิทธิผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายได้อย่างเหมาะสม (คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีนายสมชาย วงษ์สวัสดิ์ 2551)

แผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2522-2555 ได้กำหนดวัตถุประสงค์ เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงและได้รับความยุติธรรมจากหลายช่องทางอย่างเหมาะสม เป็นการลดปริมาณคดีที่เข้าสู่ศาลหรือ

กระบวนการยุติธรรม ลดระยะเวลาและภาระค่าใช้จ่ายทั้งของภาครัฐและประชาชน ยุติความขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์ปรองดองให้เกิดขึ้นในสังคม โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังนี้

1. สร้างการยอมรับผลดีของการประนอมข้อพิพาทและกระบวนการยุติธรรมทางเลือก

-เผยแพร่ความรู้และประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจแก่ประชาชนและสังคม ถึงสถานการณ์ความรุนแรงและผลเสียที่เกิดขึ้นจากปัญหาการกระทำความผิด ข้อขัดแย้งและข้อพิพาทในสังคม รวมทั้งแนวทางการแก้ไข ปัญหาและตัวอย่างความสำเร็จในการดำเนินงาน

-ส่งเสริมการจัดหลักสูตรด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนและการแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยสันติวิธี โดยวิธีการประนอมข้อพิพาทหรือใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกอื่นๆ ในทุกระดับชั้นของการศึกษา รวมทั้งในกลุ่มผู้นำชุมชนและประชาชนทั่วไป

2. สนับสนุนและผลักดันให้มีการดำเนินงานจากระดับนโยบาย โดยมีกฎหมายรองรับ

-ประสานหน่วยงานต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้เห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ของการประนอมข้อพิพาทหรือกระบวนการยุติธรรมทางเลือกโดยผ่านการประชุม สัมมนา ฝึกอบรมและให้ความรู้ ความเข้าใจแก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องในเรื่องนี้อย่างต่อเนื่องและจริงจัง

-กำหนดเป็นนโยบายร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมที่สนับสนุนให้นำวิธีประนอมข้อพิพาทหรือกระบวนการยุติธรรมทางเลือกมาใช้เพื่อลดปริมาณคดีที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ลดระยะเวลาและภาระค่าใช้จ่ายในการบริหารงานรวมทั้ง ยุติความขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์ปรองดองให้เกิดขึ้นในสังคม

-พัฒนาหรือปรับปรุงแก้ไขกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับ รวมทั้งแรงจูงใจและข้อปฏิบัติต่างๆ ให้เอื้ออำนวยต่อการนำมาตรการทางเลือกต่างๆ มาใช้ เช่น กฎหมายสนับสนุนการจัดตั้งองค์กรเกี่ยวกับศูนย์ไกล่เกลี่ยระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ หรือจังหวัด เป็นต้น

-ผลักดันให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการกำหนดคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยและกระบวนการ วิธีการไกล่เกลี่ยที่เหมาะสมอย่างชัดเจน รวมทั้งความลับของข้อเท็จจริงตามการไกล่เกลี่ย ผลกระทบทางคดี และกระบวนการยอมรับการไกล่เกลี่ย ภายใต้กฎหมายเรื่อง UNCITRAL Conciliation Rules

ศึกษาวิจัยและติดตามประเมินผลการดำเนินงาน ในเรื่องการประนอมข้อพิพาทหรือกระบวนการยุติธรรมทางเลือกต่างๆ อย่างจริงจัง เพื่อพัฒนาองค์ความรู้ ปรับปรุงนโยบายและแผนการดำเนินงานของหน่วยงานและภาคส่วนอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสม มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

3. เร่งรัดดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรม ต่อเนื่องและจริงจัง

-ฝึกอบรม คัดสรร และพัฒนาเจ้าหน้าที่ ผู้นำชุมชน หรือบุคคลที่ชุมชนให้ความเคารพนับถือ และประชาชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ มีศักยภาพ และทักษะในการลดข้อขัดแย้ง ข้อพิพาท โดยมีแรงจูงใจและค่าตอบแทนที่เหมาะสมในการทำงาน

-ส่งเสริมและนำระบบไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทในระดับพื้นที่ มาใช้ในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม ตั้งแต่ระดับชุมชนผ่านคณะกรรมการหมู่บ้าน ชั้นพนักงานสอบสวน ชั้นพนักงานอัยการ ชั้นก่อน ระหว่างการพิจารณา และหลังการพิจารณาพิพากษาของศาลยุติธรรม เช่น ในขั้นตอนบังคับคดี เป็นต้น

-นำมาตรการทางเลือกที่มีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จ มาใช้ในการดำเนินงานให้มากขึ้น ได้แก่ มาตรการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาท มาตรการฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยาเสพติด และการประชุมกลุ่มครอบครัวในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชน

สร้างหมู่บ้านและชุมชนให้เข้มแข็ง รวมทั้งให้ชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในชุมชนและการดำเนินงานของกระบวนการยุติธรรมทางเลือกอื่นๆ อย่างจริงจังและต่อเนื่อง

-ส่งเสริมและพัฒนากลไกการติดตามประเมินผลการดำเนินการไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทอย่างเป็นระบบต่อเนื่อง โดยให้ชุมชน องค์การท้องถิ่นและเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือมีบทบาทในการดำเนินงาน โดยแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2552-2555) ได้กำหนดเป้าหมายหลักของแผนแม่บทฯ อาชญากรรม ข้อพิพาท ข้อร้องเรียนต่างๆ ที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมลดลง

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับความยุติธรรม

การพัฒนาคุณภาพคนในสังคมควรเริ่มจากการสร้างความเข้มแข็งของทุกชุมชน ท้องถิ่นและประชาสังคม ให้สามารถจัดการตนเองเกี่ยวกับความเป็นอยู่ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม การปกครอง และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนสิทธิชุมชน โดยส่งเสริมบทบาทของครอบครัว ชุมชน องค์การอาสาสมัคร ภาคธุรกิจ สถาบันศาสนา สถาบันการศึกษา รวมทั้งการป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม ปัญหายาเสพติดอย่างจริงจังและต่อเนื่อง การดูแลเด็กและเยาวชน คนพิการ คนสูงอายุ และผู้ด้อยโอกาส การสนับสนุนสิทธิสตรี ตลอดจนความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน (คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ 2549)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาที่สำคัญประการหนึ่ง คือ “การเสริมสร้างคนไทยให้อยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างสันติสุข โดยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีของคนในสังคมบนฐานของความมีเหตุมีผล ดำรงชีวิตอย่างมั่นคงทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน พัฒนาระบบการคุ้มครองทางเศรษฐกิจและสังคมที่หลากหลายและครอบคลุมทั่วถึง สร้างโอกาสในการเข้าถึงแหล่งทุน ส่งเสริมการค้าเสรีที่มีความปลอดภัย น่าอยู่ บนพื้นฐานของความยุติธรรมในสังคม เสริมสร้างกระบวนการยุติธรรมแบบบูรณาการและการบังคับใช้กฎหมายอย่างจริงจังควบคู่กับการเสริมสร้างจิตสำนึกด้านสิทธิและหน้าที่ของพลเมืองและความตระหนักถึงคุณค่าและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์เพื่อลดความขัดแย้ง” (สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2549)

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การเสริมสร้างธรรมาภิบาลและการสร้างสันติวัฒนธรรมในการบริหารจัดการชุมชน

การสร้างสันติวัฒนธรรมในงานธรรมาภิบาลนั้นจะต้องส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนของสังคมมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีสันติสุขอย่างยั่งยืน บนฐานของวัฒนธรรมไทย การใช้สื่อทุกระบบในการสร้างสรรค์สังคม รักษาสืบทอดศิลปวัฒนธรรมของชาติและความหลากหลายของวัฒนธรรมท้องถิ่น เพื่อเชิดชูคุณค่าและจิตวิญญาณของความเป็นไทย ตลอดจนสร้างความสามัคคี เอื้ออาทร สมานฉันท์ของสังคมและประเทศชาติ (คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ 2549)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้กำหนดให้ให้มีการศึกษาวิจัยพัฒนาองค์ความรู้ด้านวัฒนธรรมประชาธิปไตย วัฒนธรรมธรรมาภิบาล และวัฒนธรรมสันติวิธีเพิ่มขึ้นในระยะแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2549) โดยการสนับสนุนการสร้างวัฒนธรรมสันติวิธีและจัดให้มีกลไกที่ส่งเสริมการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี ได้แก่ เผยแพร่ สร้างความรู้ ความเข้าใจ และสร้างวัฒนธรรมสันติวิธีให้แก่เด็ก เยาวชน และประชาชนทุกกลุ่มให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ใช้ฉันทามติในการแก้ไขปัญหา เพื่อเสริมสร้างความสมานฉันท์ รวมถึงการ ทบทวนบทบาทหน้าที่ของกลไกระงับความขัดแย้งในรูปแบบต่างๆ อาทิ ประชาพิจารณ์ ฉันทานุมัติ ฯลฯ และศึกษาวิจัยสร้างองค์ความรู้ หารูปแบบวิธีการและ

กลไก ตลอดจนหาแนวทางปรับกลไกที่มีอยู่ให้สามารถทำหน้าที่ระบับความขัดแย้งได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

นอกจากนี้ยุทธศาสตร์ดังกล่าวยังส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับมีโอกาสเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมในทุกขั้นตอนของการดำเนินคดี ให้การดูแล และให้ความช่วยเหลือตั้งแต่ขั้นตอนการฟ้องร้อง การประกันตัว การดำเนินคดี การสืบพยาน จนกระทั่งคดีสิ้นสุดแก่ประชาชน โดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาสในสังคม พร้อมทั้งส่งเสริมให้มีกลไกที่ปกป้องผู้แจ้งเบาะแส/พยานในเรื่องการทุจริตประพฤติมิชอบ การชดเชยค่าเสียหายให้บุคคลเหล่านั้นและผู้ที่ได้รับ ความเสียหายจากผลกระทบที่เกิดจากการดำเนินงานของภาครัฐ (สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2549) โดยการเสริมสร้างกระบวนการยุติธรรมแบบบูรณาการและบังคับใช้กฎหมายรวมทั้งส่งเสริมการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกอย่างจริงจัง ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส เด็กและสตรี ป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมและยาเสพติด และเสริมสร้างจิตสำนึกด้านสิทธิและหน้าที่ของพลเมือง ภายใต้กรอบกฎหมาย จารีตประเพณี วัฒนธรรมของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ สร้างความตระหนักถึงคุณค่าและเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ทั้งของตนเองและผู้อื่น ส่งเสริมความเสมอภาคของบทบาทหญิงและชายโดยเฉพาะบทบาทผู้หญิงในการบริหารและการปกครองทุกระดับให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม ลดความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในทุกระดับโดยใช้หลักคุณธรรมและจริยธรรมเป็นเครื่องมือ (สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2549)

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การสร้างความเป็นธรรมในสังคม

การสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นกับประชาชนจะต้องเริ่มจากการปรับปรุงระบบการช่วยเหลือประชาชนที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมด้วยมาตรการเชิงรุก ให้เข้าถึงความเป็นธรรมได้ง่าย รวดเร็ว ทั้ง (1) การช่วยเหลือด้านกฎหมาย ส่งเสริมกองทุนยุติธรรมเพื่อการคุ้มครองช่วยเหลือคนจนและคนด้อยโอกาสการคุ้มครองดูแลรักษาสิทธิเสรีภาพของประชาชน การเยียวยาผู้บริสุทธิ์และผู้ได้รับผลกระทบที่เกี่ยวข้อง (2) การกระจายโอกาสการเข้าถึงความยุติธรรมไปสู่ระดับจังหวัด การเสริมสร้างความเข้มแข็งและยุติธรรมระดับชุมชนและหมู่บ้าน การพัฒนาทางเลือกของกระบวนการยุติธรรม (3) การเพิ่มประสิทธิภาพการสืบสวนสอบสวน การป้องกันและปราบปรามอาชญากรรม (คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร 2554)

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559) ได้กำหนดวัตถุประสงค์และเป้าหมายอยู่ 2 ประการที่สำคัญต่อการสร้างสันติวัฒนธรรมภายใต้หลักการยุติธรรมชุมชนในกิจการตำรวจ (สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2550) คือ

1.เพื่อให้ประชาชนทุกคนได้รับการคุ้มครองสิทธิพื้นฐาน เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาค รวมทั้งสร้างความโปร่งใสในกระบวนการตัดสินใจของระบบบริหารราชการแผ่นดินบนพื้นฐานของการใช้หลักนิติธรรม หลักคุณธรรมและจริยธรรม และหลักผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศ และ

2.เพื่อสนับสนุนให้ภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำและลดความขัดแย้งในสังคมไทยและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันโดยยึดหลักผลประโยชน์ของสังคม โดยมีเป้าหมายการพัฒนาเพื่อให้ประชาชนทุกคนได้รับการคุ้มครองสิทธิพื้นฐาน เข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเสมอภาค รวมทั้งสร้างความโปร่งใสในกระบวนการตัดสินใจของระบบบริหารราชการแผ่นดินบนพื้นฐานของการใช้หลักนิติธรรม หลักคุณธรรมและจริยธรรม และหลักผลประโยชน์ส่วนรวมของประเทศ อีกทั้งเพื่อสนับสนุนให้ภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาความเหลื่อมล้ำและลดความขัดแย้งในสังคมไทยและดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันโดยยึดหลักผลประโยชน์ของสังคม

โดยแผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาด้วยการสร้างความเท่าเทียมในกระบวนการยุติธรรมในการตราและบังคับใช้กฎหมายให้เป็นไปตามหลักนิติรัฐ นิติธรรม และสร้างระบบการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายที่เข้มแข็ง รวมทั้งขยายการให้บริการและให้ความรู้ทางกฎหมายแก่ประชาชน โดยสนับสนุนยุติธรรมกระแสหลักควบคู่กับยุติธรรมทางเลือกที่นำไปสู่การเสริมสร้างโอกาสและการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชนอย่างมีบูรณาการตามลำดับขั้นตอนด้วยความโปร่งใส รวมทั้งการหนุนเสริมเครือข่ายยุติธรรมชุมชนให้ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองในการลดความขัดแย้งในชุมชน และสนับสนุนให้ประชาชนรับรู้สิทธิและหน้าที่และเข้าถึงบริการของหน่วยงานกระบวนการยุติธรรมได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว ปรับปรุงระบบหลักฐานทางทะเบียนและสถานะทางกฎหมาย และรณรงค์ให้คนรู้กฎหมายโดยเน้นที่คนจน นอกจากนี้ยังคุ้มครองสิทธิและเพิ่มช่องทางในการรับข้อร้องเรียนและให้ความช่วยเหลือเยียวยาแก่ผู้เสียหายและผู้ได้รับผลกระทบจากกระบวนการยุติธรรม โดยให้ความช่วยเหลือประชาชนในด้านกฎหมาย การฟ้องร้อง การดำเนินคดี การบังคับคดี การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ได้รับความเดือดร้อน ผู้ไม่ได้รับความเป็นธรรม หรือผู้ได้รับผลกระทบจากความผิดพลาดของกระบวนการยุติธรรม รวมทั้งวางกลไกในการติดตามความคืบหน้าของการดำเนินการ (สำนักคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ 2550)

อย่างไรก็ตามจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมทั้งในตำบลพิมานและตำบลเขาขาว มีข้อค้นพบที่สนับสนุนแผนงาน นโยบาย ยุทธศาสตร์ รวมถึงกฎหมายด้วยกัน ซึ่งค้นพบว่า การนำหลักการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในกิจการตำรวจสามารถใช้ได้โดยทั่วไป ไม่จำกัดพื้นที่ แต่ไม่เป็นที่นิยมเนื่องจากการภาวะเคยชินกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก การสร้างสันติวัฒนธรรมโดยการนำหลักการยุติธรรมชุมชนมาใช้ในกิจการตำรวจให้เกิดประสิทธิภาพจึงต้องอาศัยทักษะในการไกล่เกลี่ยของทั้งจากเจ้าหน้าที่ตำรวจและผู้นำชุมชน ขณะเดียวกันก็มีข้อจำกัดเช่นกัน คือประสิทธิภาพของการไกล่เกลี่ยขึ้นอยู่กับทักษะของคนกลางมากกว่าการรับรู้หลักการของคู่กรณี ซึ่งทักษะในการรับรู้และเข้าใจเท่าที่มีก็ยังไม่เข้าถึงข้อมูลที่ถูกต้องตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย และแม้การทำงานที่ต้องใช้ทักษะสูง แต่กลับมีกฎหมายรับรองการใช้อำนาจในด้านกระบวนการยุติธรรมทางเลือกน้อยกว่ากระบวนการยุติธรรมทางอาญา

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาทั้งหมดนี้ การสร้างสันติวัฒนธรรมภายใต้หลักการยุติธรรมชุมชนในกิจการตำรวจสามารถกระทำได้ตามรูปแบบและแนวทางดังต่อไปนี้

1. หลักการ 9PR คือ การการสร้างสันติวัฒนธรรมนั้น การวิจัยทางด้านสันติภาพ (Peace Research) ที่มากขึ้น จะทำให้มีความเข้าใจภาวะทางจิตใจของผู้อื่น (Psychological Recognition) ได้มากขึ้น ทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ที่ตรงจุด (Pertinent Reciprocity) เพื่อสร้างสันติวัฒนธรรม ขณะเดียวกันการนำหลักการยุติธรรมชุมชนมาใช้จะต้องมีการจัดการต่อปัญหา (Problem Resolution) และมีการเยียวยาเชิงรุก (Proactive Restoration) เพื่อให้คนในชุมชนหรือคู่กรณีที่ขัดแย้งกันสามารถมีส่วนร่วมในความสมานฉันท์ (Participatory Reconciliation) โดยการที่ประชาชนมีส่วนร่วมนี้จะนำไปสู่การสร้างสันติวัฒนธรรมที่ยั่งยืน นอกจากนี้ องค์ประกอบของเจ้าหน้าที่ตำรวจจะต้องมีความรับผิดชอบต่อนโยบาย (Policy Responsibility) ที่นอกเหนือจากกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก สนับสนุนส่งเสริมให้ชาวบ้านได้สู่จักรบวนการยุติธรรมทางเลือก แม้จะไม่เคยชินในระยะแรก แต่ต้องพยายามจัดกรอบความคิดและแผนงานที่ใช้อย่างมืออาชีพ (Professional Reframing) โดยคำนึงเหตุผลสาธารณะ (Public Reason) มากกว่าเหตุผลส่วนตัว

2. หลักการ 7 EO คือ การสร้างสันติวัฒนธรรมจะต้องเริ่มจากการเปิดกว้างอย่างเข้าอกเข้าใจกัน (Empathy Opening) โดยให้อีกสีกกันอย่างเท่าเทียม (Equivalent Opportunity) ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางเลือกรูปแบบต่าง ๆ และจะต้องสังเกตความเปลี่ยนแปลงและวิเคราะห์ได้อย่างดีเยี่ยม (Excellent Observation) ขณะเดียวกัน การนำหลักการยุติธรรมชุมชนมาใช้นั้น กระทำได้โดยนำเอาประสบการณ์ที่ได้จากประสบการณ์ที่เป็นที่ยอมรับได้โดยทั่วไป (Empirical Ordinary) โดยตั้งอยู่บนข้อควรปฏิบัติที่เหมาะสม (Eligible Obligation) ต่อการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกและไม่ขัดกับกระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก นอกจากนี้ เจ้าหน้าที่ตำรวจก็มีส่วน

สำคัญ ซึ่งจำเป็นที่ต้องมีบุคลากรที่เปี่ยมด้วยความกระตือรือร้น (Energetic Officer) และมีอำนาจในการเลือกปรับเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพ(Effective Option) ให้เกิดผลต่อการสร้างสันติวัฒนธรรม

3. หลักการ 5 AU คือ การสร้างสันติวัฒนธรรมจะต้องเริ่มจากการมีทัศนคติที่มีคุณธรรมจริยธรรม (Attitude Uprightness) ประกอบกับการมีทางเลือกในการนำหลักการยุติธรรมชุมชนมาใช้ (Alternative Usage) ซึ่งอาจเป็นทางเลือกที่มาจากนโยบายของรัฐ ความคิดชุมชน หรือการเสนอแนะก็ได้ซึ่งอาจรวบรวมเป็นรูปแบบหรือบันทึกไว้เพื่อเป็นแนวทาง โดยมีการประชาสัมพันธ์ร่วมด้วย (Advertising Unification) แนวทางให้ประชาชนได้เลือกใช้ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม โดยในกิจการตำรวจนี้ เจ้าหน้าที่จะต้องมีหน่วยให้คำปรึกษา (Advisory Unit) พร้อมกับคอยปรับปรุงการบริหารจัดการให้ดีขึ้น (Administrative Upgradation)

3. หลักการ 3 CT คือ การสร้างสันติวัฒนธรรมเริ่มจากการเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง (Conflict Transformation) ด้วยวิธีการที่แต่ละชุมชนยอมรับ ไว้วางใจและให้ความเชื่อถือ (Community Trust) ซึ่งเจ้าหน้าที่จะช่วยให้ด้วยเทคนิคที่ครอบคลุมทุกด้าน (Comprehensive Technique) เพื่อให้กระบวนการจัดการความขัดแย้งสำเร็จได้

4. หลักการ 1 EE คือ การสร้างสันติวัฒนธรรมจะยั่งยืนได้เมื่อทั้งชุมชนและเจ้าหน้าที่ทุกส่วนที่เกี่ยวข้องสามารถเสริมพลังกันอย่างรู้แจ้ง (Enlightened Empowerment) จนเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาในที่สุด ซึ่งสามารถแสดงเป็นภาพได้ดังนี้

9	7	5	3	1
P	E	A	C	E
R	O	U	T	E

Principles	9 PR	7 EO	5 AU	3 CT	1 EE
	Peace Research	Empathy			
		Opening			
Peace	Psychological	Equivalent	Attitude	Conflict	
Culture	Recognition	Opportunity	Uprightness	Transformation	
	Pertinent	Excellent			
	Reciprocity	Observation			
	Problem Resolution				
Community	Proactive	Empirical	Alternative	Community Trust	Enlightened
Justice	Restoration	Ordinary	Usage		Empowerment
	Participatory	Eligible	Advertising		
	Reconciliation	Obligation	Unification		
	Policy	Energetic Officer	Advisory Unit		
	Responsibility				
Police	Professional	Effective Option	Administrative	Comprehensive	
Affairs	Reframing		Upgradation	Technique	
	Public Reason				

ข้อเสนอแนะ

1.ควรมีการกระจายอำนาจสู่ภูมิภาคและชุมชนให้เร็วและผลักดันโครงการยุทธธรรมชุมชนเป็นนโยบายชาติ เพื่อแก้ไขปัญหาการกระจายอำนาจในระดับภูมิภาคและระดับท้องถิ่นของประเทศมีทิศทางไม่ชัดเจน

2.ควรมีกำหนดลักษณะ ขอบเขต นโยบายการทำงานให้มีความชัดเจนและบูรณาการอย่างเหมาะสมเพื่อ แก้ไขปัญหาเกี่ยวกับกำหนดกรอบภารกิจหน่วยงานภาครัฐเกี่ยวกับการทำงานในชุมชนยังมีความเหลื่อมล้ำซ้อนกันอยู่ ในระหว่างหลายหน่วยงาน

3.ควรคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนแล้วกำหนดว่าหน่วยงานใดควรทำหน้าที่ใด ควรส่งเสริม ส่งต่อ ความร่วมมือ หรือเชื่อมโยงอย่างไรเพื่อแก้ไขปัญหาความซ้ำซ้อนในภารกิจที่เกี่ยวกับชุมชนของหน่วยงานใน กระบวนการยุติธรรม

4.ส่งเสริมความรู้ความเข้าใจเรื่องยุทธธรรมชุมชนและทักษะการทำงานกับชุมชน โดยให้บุคลากรทั้งภาครัฐ และภาคประชาชนเข้าใจรูปแบบการทำงาน ปรับกระบวนการทัศนใหม่ ทำความเข้าใจโดยนำเอามุมมองของชุมชนเป็น หลักให้เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญา

5.ควรมีการพัฒนาหน่วยงานและกฎหมายรองรับการทำงานด้านยุทธธรรมชุมชน

บรรณานุกรม

- กระทรวงวัฒนธรรม. 2552. **แผนแม่บทวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2550-2559**. กรุงเทพฯ: สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงวัฒนธรรม.
- กองกฎหมาย สำนักงานกฎหมายและคดี สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. 2554. **รายงานประจำปี 2553 สำนักงานตำรวจแห่งชาติ**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ตำรวจ.
- กิตติพงษ์ กิตติยารักษ์. 2550. **การพัฒนากระบวนการยุติธรรมในสังคมไทย ใน ยุติธรรมชุมชน: บทบาทการอำนวยความสะดวกยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน**. กิตติพงษ์ กิตติยารักษ์ และ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, บรรณาธิการ. หน้า 15-52. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. 2550. **ยุติธรรมชุมชน: ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมภาคประชาชน ใน ยุติธรรมชุมชน: บทบาทการอำนวยความสะดวกยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน**. กิตติพงษ์ กิตติยารักษ์ และ จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, บรรณาธิการ. หน้า 53-70. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ชิดชนก ราธิมมูลา. 2549. **ระดับการเรียนรู้และเข้าใจการจัดการความขัดแย้งด้วยสันติวิธีของเจ้าหน้าที่ทหารตำรวจ และฝ่ายปกครองในพื้นที่จังหวัดยะลา ปัตตานี นราธิวาส (คำสั่งนายกรัฐมนตรีที่ 187/2546)**. กรุงเทพฯ : สำนักยุทธศาสตร์ความมั่นคง สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ.
- ณัฐพงษ์ สุวรรณพาณิชย์. 2550. “การมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรมชุมชน ศึกษากรณีสำนักงานอัยการสูงสุด”. วิทยานิพนธ์ปริญญาเอก ปรัชญาดุสิตบัณฑิต (รัฐประศาสนศาสตร์). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- เบอร์นาร์ด เมเยอร์. 2553. **The Dynamics of conflict Resolution: A practitioner's Guide**. บรรพต ดันธีรวงศ์ แปล, 2553. พลวัตการจัดการความขัดแย้ง. กรุงเทพฯ : คบไฟ.
- พีระพงษ์ มานะกิจ. 2548. **รายงานการวิจัย เรื่อง ปัญหาการจัดการด้านความมั่นคง : สามจังหวัดชายแดนภาคใต้**. กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.

เอกสารออนไลน์ภาษาไทย

- คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พันตำรวจโททักษิณ ชินวัตร นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภา วันจันทร์ที่ 26 กุมภาพันธ์ 2544.
http://www.cabinet.thaigov.go.th/bb_main31.htm (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2555).
- คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอกสุรยุทธ์ จุลานนท์ นายกรัฐมนตรี แถลงต่อสภานิติบัญญัติแห่งชาติ วันศุกร์ที่ 3 พฤศจิกายน 2549.
http://www.cabinet.thaigov.go.th/bb_main31.htm (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2555).
- คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นายสมัคร สุนทรเวช นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภา วันจันทร์ที่ 18 กุมภาพันธ์ 2551.
http://www.cabinet.thaigov.go.th/bb_main31.htm (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2555).
- คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นายสมชาย วงษ์สวัสดิ์ นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภา วันอังคารที่ 7 ตุลาคม 2551.
http://www.cabinet.thaigov.go.th/bb_main31.htm (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2555).
- คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นายอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะ นายกรัฐมนตรี แถลงต่อรัฐสภา วันจันทร์ที่ 18 กุมภาพันธ์ 2551.
http://www.cabinet.thaigov.go.th/bb_main31.htm (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2555).

คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี นางสาวยิ่งลักษณ์ ชินวัตร แถลงต่อรัฐสภา วันอังคารที่ 24 สิงหาคม 2554.

http://www.cabinet.thaigov.go.th/bb_main31.htm (สืบค้นเมื่อ 1 มิถุนายน 2555).

แผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ.2552-2555.

<http://www.oja.go.th/doc/DocLib1/Forms/AllItems.aspx> (สืบค้นเมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2555).

ศรีสมภพ จิตรภิรมย์ศรี. 2550. ทศนคติประชาชนและผู้นำในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบัน.

<http://www.deepsouthwatch.org/node/95> (สืบค้นเมื่อวันที่ 4 พฤศจิกายน 2554)

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554).

<http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=139> (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2555).

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2554. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ.2555-2559).

<http://www.nesdb.go.th/Portals/0/news/plan/p11/plan11.pdf> (สืบค้นเมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2555).